

Glossa Iuridica

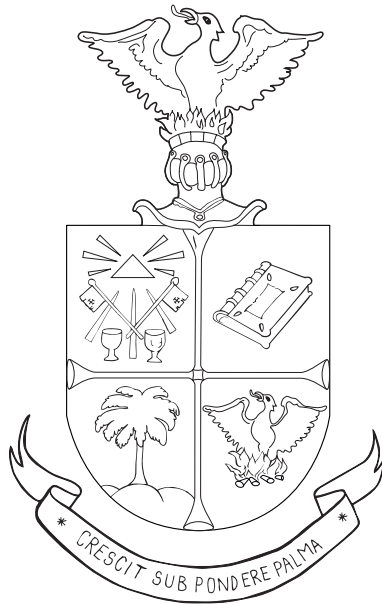
V. évfolyam, 3-4. szám

A JÓ KORMÁNYZÁS

Glossa Iuridica

V. évfolyam, 3-4. szám

A JÓ KORMÁNYZÁS

Budapest, 2019

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

BESZÁMOLÓ A „NEMZETI IDENTITÁS – ALKOTMÁNYOS IDENTITÁS. AZ IDENTITÁS-VITA ÚJABB FEJLEMÉNYEI” CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL

REPPONI FELÍCIA LAURA – VELKEY DÁVID
Phd-hallgatók (KRE ÁJK DI)

2018. december 3-án került sor a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Lőrincz Lajos Kutatóműhelye szervezésében a „Nemzeti identitás – alkotmányos identitás. Az identitás-vita újabb fejleményei” című konferenciára az Egyetem Hittudományi Karának Kis Dísztermében, az Állam- és Jogtudományi Kar fennállásának huszadik évfordulója alkalmából. A témakör aktualitását jelzi, hogy a közelmúltban, 2018. október 17-én az Európai Tükör szerkesztősége és a FIDE Magyar Tagozata megalakulásának tizenötödik évfordulója alkalmából rendezett esemény középpontjában is a nemzeti identitás kérdései álltak.

A konferenciát *Balla Péter*, az Egyetem rektora nyitotta meg az Apostolok cselekedetei 17. fejezetének 26. versével, megállapítva, hogy a különféle identitások meghatározó elemei korszakokon átívelően az adott történelmi időszak sajátosságai és a földrajzi elhelyezkedés; Pál apostol szavaival élve: „Ő [Isten] telepítette le az egy őstől származó emberi nemet az egész föld színén, s megszabta itt lakásuk pontos idejét és határát”.

Ezt követően *Törő Csaba*, az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja köszöntötte a résztvevőket, kiemelve, hogy az identitáspolitika új kihívás elé állítja a jogalkotást, nemzetközi és nemzeti szinten egyaránt: miután egy ideig úgy tűnt, hogy a nemzetállamok korszaka és jelentősége lejárt, azt követően, hogy bebizonyosodott eme képzet téves volta, ma ismét egyre nagyobb szükséglet a nemzeti identitás dogmatikai megalapozása, amelyhez szükséges az interdiszciplináris megközelítés, mely jelen konferencián is megvalósulhatott, neves előadókkal és az egyetemközi párbeszéd jegyében.

A délelőtti szekció vezető elnöki posztját *Stumpf István* alkotmánybíró, a Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanára töltötte be, felvezetőjében megjegyezve, hogy az identitás kérdése az USA-ban és az Európai Unió jogalkotásában is előtérbe került az emberi jogokhoz kapcsolódóan. A magyar Alkotmánybíróság a doktrinális háttér megalapozását a nemzeti szuverenitást védő intézményrendszer kialakításával kezdte meg.

Az első előadó *Rixer Ádám* egyetemi tanár, egyben a Lőrincz Lajos Kutatóműhely

vezetője volt, *'Az állam új funkciója: direkt kapcsolat-, közösség- és identitásépítés'* című előadásával. Kifejtette, hogy a téma kortárs tudományos feldolgoásaiban a jogi irányú megközelítések dominánsak, és az identitás intézménye egyre nagyobb jelentőségre szert téve, maga is „az alkotmányosság középpontja felé törekszik”.¹ Magyarországon megfigyelhetők e körben az állam új funkcióinak körvonalai, azaz, hogy az állam közösségszervező- és identitásépítő szerepkörben egyre több szintéren lép be a kisközösségek és egyének életébe (még olyan, az intimszféra körébe sorolt területeken is, ahonnan a rendszerváltozás során tudatosan kivonult). Lényeges momentum továbbá, hogy ha az állam elkezd megőlni tartalommal saját identitás-fogalmát, amelyben egyre növekvő szerepe van az olyan múltbéli értékek újjáélesztésének is, mint például a történeti alkotmány vívmányai, a keresztény kultúra és az önazonosság számos további eleme, amelyek konkrét intézményekben is testet öltenek – a szülőtartás új szabályai, vagy éppen a helyi közösségépítés révén, például a helyi gazdálkodói közösség fikciójának megteremtésével. Mindemellelt, ma már a közigazgatás fejlesztésének legmeghatározóbb eleme, a digitális fejlesztés céljai közt is hangsúlyos elemként jelenik meg a personalizáció, azaz *talán* lehetséges az új és a régi értékek valamifajta összebékítése is.

Ezt követően, *Kiss Paszkál* egyetemi docens, a KRE Bölcsészettudományi *Kara Pszichológiai Intézetének vezetője* a nemzeti identitás új elemeit a szociálpszichológia nézőpontjából katalogizálta, több tudományos megközelítést is felhasználva annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy mikori a nemzet, továbbá, hogy kik tartoznak az adott nemzethez. Véleménye szerint, a kontextus szerepe bír nagy jelentőséggel: azaz, hogy kihez képest definiáljuk magunkat. A *Eurobarometer 2018*-as kutatásait is felhasználva következtetett arra, hogy igenis van pszichológiai funkciója a nemzeti identitásnak, ugyanis az egyén leginkább a neki „komfortos” módon választ több identitás ütközése esetén; illetve nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a nemzeti identitás időről időre változik: az állampolgárok számára például nem a globalizáció, hanem az európai integráció a fontos, így újabb kihívás megtalálni a nemzeti és az európai uniós identitás összekapcsolhatóságának módozatait.

Csink Lóránt, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Karának docense *'Mennyit ér az identitás?'* című előadásában az identitás kérdését többféle tudományág szempontjából vizsgálta, arra a következtetésre jutva, hogy a szuverenitás az a tényező, amely „megfizethetetlen” értékkel bír,

1 Ehhez részletesebben lásd: RIXER Ádám: Az identitás-vita újabb fejleményei Magyarországon. *Glossa Iuridica*, 2017/1-2, 147-171.

így álláspontja szerint, az ehhez kapcsolódó döntések elsősorban elvi alapon hozhatók meg, akár a politikai, akár a gazdasági szempontok ellenében is. Egyik hallgatójával közösen készített kutatása alapján, az „identitás-teszt” két fő kérdésére világított rá: egyfelől, hogy mennyire szoros a kapcsolat az identitáshoz kapcsolódó szimbólum és az adott identitás közt, másfelől pedig, hogy mi az a gazdasági vagy politikai ár, amelyet a szimbólumért fizetni kell. Meglátása szerint, mindkét esetben a végletek felé közelítő válaszok bizonyulnak helytelenek, amennyiben nem hagyható figyelmen kívül, hogy az identitás maga is egy dinamikusan változó, folyamatos tanulás és adaptáció révén is alakuló érték.

Ezután *Chronowski* Nóra, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem habilitált egyetemi docense *beszélt a magyar Alkotmánybíróság szerepéről az alkotmányos identitás azonosításában*, a fogalmi kérdések tisztázása mellett konkrét Alkotmánybírósági döntéseket is felvonultatva. Az ezekből levont főbb megállapításai szerint az AB vizsgálhatja, hogy az Európai Unió keretei között, a közös hatáskörgyakorlás sérti-e Magyarország alkotmányos önazonosságát (melynek legfőbb elemei a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás vagy a parlamentarizmus kérdése). Másfelől, a szuverenitás és az alkotmányos önazonosság számos ponton érintkeznek, így a rájuk vonatkozó kontrollt egymásra tekintettel kell elvégezni – az alapvető emberi jogoknál alkalmazott metódushoz hasonlóan, azzal a megszorítással, hogy a hatalomgyakorlás tekintetében az uniós aktus élvez elsőbbséget és az AB sosem ennek az érvényességét vizsgálja, továbbá az EU bírósággal az ún. alkotmányos párbeszéd jegyében történő együttműködésre szükséges törekedni.

A délelőtti szekciót két szomszédos országbeli, magyar nemzetiségű alkotmánybíró előadása zárta. Elsőként *Korhecz Tamás* az újvidéki UNION Egyetem Jogi és Üzleti Tanulmányok Karának egyetemi tanára tartott előadást, *az identitás és autonómia kérdéseinek a szerb Alkotmánybíróság gyakorlatában való megjelenéséről*. A téma érdemi feldolgozásának akadályai közt említette, hogy Szerbiában mind a jogirodalom, mind pedig az alkotmányozó hatalom kapcsolódó dokumentumai hiányosak. Így Szerbiát illetően az a fő kérdés, hogy a nemzetiségek tekintetében van-e létjogosultsága annak a feltevésnek, hogy az autonómia az identitás része lenne, miután a szerb Alkotmány szövege az alapelvek közt tartalmazza az autonómiát, mind a területi, mind a kisebbségek autonómiáját érintő formájában. Ugyanakkor a szerb Alkotmánybíróság egyetlen döntése sem kapcsolódik a szűk értelemben vett identitás kérdéséhez, hanem leginkább a kisebbségek autonómiája köré csoportosulnak az esetek (korábban a Vajdaság autonómiájához kapcsolódóan, újabban Koszovó jogállása

kapcsán), mindemellett a központosított nemzetállam kérdései, valamint az EU-hoz való csatlakozás kérdései dominálnak a közjogi vitákban.

Végezetül *Varga Attila* romániai alkotmánybíró, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem docense tartotta meg előadását az identitás és az autonómia kérdéseiről *a román Alkotmánybíróság gyakorlatának tükrében*, előjáróban megemlítve a szerb helyzettel való párhuzamokat, ugyanakkor kiemelve, hogy az alkotmányos identitás szempontjából a román Alkotmány első három – a hagyományos értékrendnek, Románia demokratikus hagyományainak, az állam meghatározásának és az alapvető emberi jogok tiszteletének lefektetését deklaráló – bekezdése szolgál a további vizsgálatok támpontjaként. Az Alkotmány az identitáshoz kapcsolódóan *csupán* az autonómia három formáját nevesíti: jelesül a felekezeti, az egyetemi és a helyi önkormányzatok tekintetében; s mind a szakirodalom, mind a román Alkotmánybíróság adós az alkotmányos identitás fogalmának tisztázásával.

A délutáni szekciót *Trócsányi* László igazságügyi miniszter, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kara egyetemi tanárának előadása nyitotta, melyben a nemzeti alkotmányjog és az EU jog kapcsolódásait elemezte, az alkotmányos identitás szempontjából. Kiemelte, hogy a globalizáció kitermelte saját ellenanyagát, általában a múltban keressük az identitásunkat, a jövő helyett. Hangsúlyozta továbbá, hogy nem fektetünk kellő súlyt az olyan kérdésekre, mint hogy honnan jöttünk és hová tartunk. A nemzeti alkotmány egyszerre memoár és egyszerre projekt, mely szabályozza a tagállamok és az EU közti kapcsolatot, valamint a tagállamok és az EU jogának viszonyát. A föderáció és a szuverenitás kérdését megvizsgálva – s a Brexitet is szóba hozva – hangsúlyozta, hogy a tagállamok léte elválaszthatatlan a szuverenitástól. Az európai uniós identitás kapcsán kifejtette, hogy az EU sok tagállamból és nagyon sok nemzetiségből áll, és ez is lehetett az oka annak, hogy az EU nem fejlesztett ki erős politikai identitást, egységet. A jogintézmények kapcsán megismerhettük, hogy habár az uniós jognak elsőbbsége és közvetlen hatálya is van, a tagállamok alkotmányainak tiszteletben tartása a további egység feltétele is. A nemzetközi kitekintés során az előadó ismertette, hogy a francia jogrend szerint az Alkotmány van a belső jogrend csúcán, ezért az alkotmányi szintű normák elsőbbséget élveznek az uniós jogszabályokkal szemben. A fentiekhez hasonló jogi helyzet állt elő Németországban és Olaszországban is. Az előadó kiemelte továbbá, hogy az európai jogi térség a test, az alkotmánybíróság pedig a lélek, amely megalkotja azt a magot, amely az egység identitását megtestesíti.

Schanda Balázs alkotmánybíró, egyetemi tanár (PPKE JÁK), *Néhány szempont az Alaptörvény R) cikk (4) bekezdésének értelmezéséhez. Magyarország*

keresztény kultúrájának kérdése című előadásában, a keresztény kultúra védelme mellett foglalt állást. Szerb Antal nyomán kiemelte, hogy a magyar kultúra nagyrészt keresztény kultúra. Az Alaptörvényt olyan egységként kell értelmezni, amely nem intézményesíti a kereszténységet, inkább egy érték-elkötelezett dokumentumként rámutat annak jelentőségére, a kulturális valóság védelmét szolgálva. Azaz, csupán a fennálló Magyarország kialakult kultúráját próbálja védeni az alkotmányozó, miközben lényeges rögzítenünk, hogy a kereszténységből kisarjadt kultúra csak a kereszténység *valamifajta* védelmével érhető el. Rámutatott, hogy az EU-ban jelenleg is zajló – a keresztény hittel össze nem egyeztethető – jogi változások abból a törésvonalból fakadnak, amely elsődlegesen nem a keresztények és muszlimok, hanem a hívők és a szekularizált többség közt húzódik.

Varga Zs. András alkotmánybíró, a PPKE JÁK egyetemi tanára *A nemzeti alkotmánybírók viszonya az identitás kérdéséhez* című előadásában ismertette az identitás különböző értelmezési módjait: Az identitás szociológiai értelmezésének egyik első kérdése, hogy Arisztotelész vagy Platon – idealizmus vagy realizmus a dogmatikai kiindulópont. Az individuum identitása kérdéses és a történelem során többször fordult elő identitásüldözés: pl. a náci Németországban. Az identitás bonyolult, sok összetevős rendszer, korszakonként és az egyén életében is folyamatosan változhat. Továbbá, nem kizárólag a belső elhatározástól, hanem a külvilág által történő elfogadástól is függ. A politika általi értelmezés során, több kérdés merült fel. Melyik identitáselem a hangsúlyos, miért éppen ezt az elemet emeli ki, tolja előtérbe az egyén? Az előadó ismertette továbbá az univerzalista és a lokális irányzatot, illetve azt, hogy ezen irányzatok jelenleg is konkurálnak egymással. Az identitás jogi-alkotmányos feltételei körében bemutatta, hogy míg a XIX. században a származás, a területiség volt a döntő kérdés, addig ezek az I. világháború után háttérbe szorultak és az államok öndefiníciója került az előtérbe. A tagállamok és az unió kapcsán elmondta, hogy több európai ország és EU-s tagállam elindul azon az úton, hogy az EU-s szabályokat nem alkalmazza az alkotmányos identitásra hivatkozva, s a nemzeti identitás *bizonyosan* európai érték, már csak az EUSZ 4. cikke miatt is.

Sulyok Márton, a Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának adjunktusa, *Alkotmányos identitás: kétszintű játék vagy kettő az egyben?* című előadásában kiemelte, hogy az EUSZ 4. cikk (2) bekezdése szerint, *az Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi*

önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság, az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad. A fenti cikk tükrében kuriózum az EU Bíróság Coman ítélete. Az eljárásban a román alkotmánybíróság fordult az EU bírósághoz, az azonos neműek házassága kapcsán. Az EU Bíróság döntése értelmében az identitás tisztelete adott, de a tagállam nem minősítheti közrendet érintő cselekménynek az azonos neműek külföldön kötött házasságának belföldi elismerését, mivel a hivatkozott jogintézmény nem ezt a célt szolgálja. Az előadás során, Putnam kétszintű játék-elméletén keresztül került bemutatásra az Európai Unió – mint a legfontosabb nem állami szereplő a kortárs nemzetközi kapcsolatokban –, valamint a tagállamok viszonya.

Cservák Csaba, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának habilitált egyetemi docense, *Alkotmányos identitás és hatalommegosztás* című előadásából megtudhattuk, hogy a hatalommegosztás már a hazai (történeti) alkotmányokban is testet öltő intézmény, amennyiben például a fellebbezés rendszere, illetve az adókról való rendelkezések kapcsán a magyar törvényhozás már az 1800-as évektől foglalkozott a jogterülettel. Az 1989-es rendszerváltozás egyik fontos célkitűzése a hatalommegosztás intézményének a megteremtése volt és bár az 1949. évi XX. törvénybe ez *expressis verbis* még nem került be, ám az Alaptörvénybe már igen. Napjainak fejlődési irányai kapcsán az előadó szót ejtett arról, hogy a három hatalmi funkció nem három hatalmi ág, hanem minden ághoz többletfunkciók társulnak, illetve bizonyos nézetek szerint, az Alkotmánybíróság is egy önálló hatalmi ág. Az előadás végén kiemelésre került az államfő, az Alkotmánybíróság, illetve a Kúria szerepének növekedése és fontossága is.

Szakály Zsuzsa, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos segédmunkatársa *Stabilitás, örökkévalóság és önmeghatározás – elvi kérdések* című előadásában, az örökkévalósági klauzulákat mutatta be. Eszerint vannak explicit örökkévalósági klauzulák, amelyek ilyen megjelöléssel szerepelnek az adott ország alkotmányában, illetve vannak implicit örökkévalósági klauzulák, amelyek illetően minősége nincs benne a szövegben, de az alkotmánybíróságok mégis ilyenként azonosítják őket. A konkrét klauzulák országonként eltérőek lehetnek, de a leggyakoribb tárgyak az államforma, kormányforma, területi kérdések, hatalmi ágak elválasztása, hatalomgyakorlás, emberi méltóság, hivatalviselés, nyelvhasználat stb. Magyar viszonylatban az Alaptörvényben, a történeti alkotmány vívmányaiként már megtalálhatók bizonyos elemei az örökkévalósági klauzuláknak, azonban az Alkotmánybíróság feladata az implicit

örökkévalósági klauzulák meghatározása, ahogy ezzel a kérdéssel már az 22/2016. (XII. 5.) AB határozatban is foglalkozott a testület.

Tribl Norbert, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának PhD-hallgatója, *Ép testben ép lélek? – A nemzeti alkotmányok funkcionális változása és az alkotmányos identitás című előadásában* bemutatta a nemzeti és az alkotmányos identitás közötti különbségeket, illetve rávilágított arra, hogy a szuperhatalmak korát éljük, amelyben az európai államok számára a jövőt egy szövetségi állam létrehozása jelentheti. Ez azonban ma kevésbé tűnik működőképes megoldásnak, mivel hiányzik az egységes európai démosz, nincs homogén közösség. Az Európai Unióban egységes rendre van szükség, s ezzel az unió nem rendelkezik, a tagállamok népeinek különbözősége jelenleg erős. A szorosabb együttműködés érdekében, biztosítani kell az alkotmányos rendszerek egyedi érdekeinek védelmét, valamint pontosítani érdemes azt, hogy mit is jelent ma a szuverenitás, illetve annak sérthetlensége.